

GEMLİK ÇIRAKLIK EĞİTİM MERKEZİNDE OKUYAN ÇIRAKLARIN

ÇALIŞMA KOŞULLARI VE SOSYAL SORUNLARI

Dr. Nalan AKIŞ

Uzm.,Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD.

Dr. Emel İRGİL

Yrd. Doç.,Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD.

Dr. Kayhan PALA

Yrd. Doç.,Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD.

Dr. Hamdi AYTEKİN

Prof.,Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD.

Özet

Araştırma 2000-2001 eğitim öğretim yılında Gemlik Çıraklık Eğitim Merkezi'nde okuyan ve çalışan çırakların çalışma koşulları ve sosyal sorunlarına ilişkin bilgileri elde etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya alınan çırakların %89.0'ı (n=194) erkek, %11.0'ı (n=24) kızdır ve yaş ortalaması 16.9 ± 1.4 yıldır. Çırakların %50.5'i (n=110) meslek edinmek amacıyla çıraklık eğitim merkezine geldiklerini ve 125 çırak da (%57.3) eğer yeniden fırsat verilirse öğrenimlerine devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Çırakların % 7.4'nün (n=16) iş bitinceye kadar, %89.4'ünün (n=194) 8 saatin üstünde çalıştıkları saptanmıştır. Bu süreler yasal olarak belirtilen çalışma sürelerinin çok üstündedir. Çırakların %60.4'ünün (n=131) yasal hakları olan yıllık izin kullanamadığı, %7.4'ünün (n=16) hiç ücret almadan çalıştığı, ücret alanların da %19.0'mın (n=31) yasal olarak alması gereken ücretin altında ücretle çalıştığı saptanmıştır. Çırakların %40.4'ü (n=88) sigara, %28.0'ı (n=61) alkol kullanmaktadır.

Sonuç olarak çırakların kanunlar ile verilen haklara pratikte sahip olmadıkları, ağır şartlarda çalıştıkları saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Çırak, Çıraklık Eğitim Merkezi, Alkol ve Sigara Alışkanlığı.

Summary

The study was conducted to learn working conditions and social problems of the children who were educated at Gemlik Apprenticeship Education Center in 2000-2001. 89.0% (n=194) of the apprentices were boys, 11.0% (n=24) were girls, and the mean age of the apprentices were 16.9 ± 1.4 years. 50.5% (n=110) of the apprentices said that they have come to the Apprenticeship Education Center in order to learn "occupation" and 125 apprentices (57.3%) have pointed out that they would have continued their education if another opportunity

was given to them. 7.4 % (n=16) of the apprentices have been working more than 8 hours daily. They've worked longer than legal working hours. 60.4 % (n=131) of them could not use their legal vacation and 7.4% (n=16) of them have never got salaries and 19.0% (n=31) of the apprentices who get money, received lower salaries than legally mentioned. 40.4% (n=88) of the apprentices smoke, 28.0% (n=61) of them drank alcohol.

As a result, it was determined that the apprentices practically haven't got the rights given by law and have worked under heavy conditions.

Key words: Apprentice, Apprenticeship Education Center, tobacco and alcohol use.

Giriş

Çıraklık kurumu, geleneksel toplumlarda çocukların usta-çırak ilişkisi ve geleneksel emek ilişkileri içinde zanaat edinmesini, bir meslek grubuna girmeleri anlamını taşımaktadır. Çıraklığın geleneksel olarak toplumun alışık olduğu bir kurum olması ve çocukların "çırak" adı altında çalışmaya başlamaları çocuğun emeğinin toplumsal ya da kültürel engellerle karşılaşmadan kolayca sömürülmesine ve çalışan çocuk sayısının yaygınlaşmasına neden olmaktadır (Özşahin 1999).

Eğitim sistemimiz içinde bir mesleğe ya da bir alana yönelme ilköğretimden sonra başlamaktadır. İlköğretimden sonra 3 tür eğitim seçeneği ile karşılaşmaktadır. Bunlar:

- Yüksek öğretime hazırlayan eğitim kurumları ve programları,
- Hem mesleğe hem de yüksek eğitime hazırlayan eğitim kurumları ve programları,
- Doğrudan mesleğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim kurumları ve programlarıdır.

Çıraklık eğitim merkezleri öğrencileri doğrudan mesleğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim kurumlarıdır (Sönmez 1998).

Ülkemizde çıraklık eğitimi, 1977 yılında çıkarılan 2089 sayılı Çırak, Kalfa, Ustalık Kanunu ile Türk Milli Eğitim Sistemi içinde yer almıştır. 1986 yılındaki 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ile çırak öğrencilere bazı sosyal ve ekonomik haklar verilmiştir (Resmi Gazete 1977; Resmi Gazete 1986).

Çıraklık eğitimi, iş yerinde çalışan çırağa, çıraklık sözleşmesi esaslarına uygun olarak mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri, mesleki tutum ve alışkanlığı kazandıran eğitimidir (Sönmez 1998).

Çıraklık eğitimi; ilköğretimi tamamlamış, bünyesi ve sağlık durumu, gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olan 14-18 yaş arası bireylere, mesleğin türüne göre 3 ile 4 yıl arasında uygulanır (Milli Eğitim Bakanlığı 1998).

Ülkemizde 1999 yılında; 330 çıraklık eğitim merkezinde 228.844 çırak eğitim görmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı 2000).

Bu çalışma Gemlik Çıraklık Eğitim Merkezi'nde okuyan ve çalışan çırakların çalışma koşullarının ve sosyal sorunlarının ortaya konması ve 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu ve diğer kanunlarla verilen haklara pratikte sahip olup olmadıklarının saptanması amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma 2000-2001 eğitim-öğretim yılında Gemlik Çıraklık Eğitim Merkezi'nde haftanın bir günü öğrenim gören, diğer günlerde de bir iş yerinde çalışan çıraklarda yapılmıştır. Araştırmaya Gemlik Çıraklık Eğitim Merkezi'nde okuyan çırakların tümünün alınması planlanmıştır.

Çıraklarla, öğrenim gördükleri günlerde Gemlik Çıraklık Eğitim Merkezi'nde görüşülmüş ve yaş, cinsiyet, eğitim durumu, anne babasının eğitim durumu, doğdukları ve şu anda yaşadıkları yer, kardeş sayıları, çıraklık eğitim merkezine gelme nedenleri, çalıştıkları işkolları, günlük çalışma saatleri, işyerinde ne tür iş yaptıkları, yıllık izin kullanma durumları, aldıkları ücret, sigara alkol kullanma durumlarını içeren 33 soruluk anket formu yüz yüze görüşme yöntemiyle doldurulmuştur. Veriler Epi info 6.02 paket programıyla değerlendirilmiştir. Araştırmada toplam 233 öğrencinin 218'ine (% 93.6) ulaşılmıştır. Araştırmanın yapıldığı günlerde okula gelmedikleri için 15 öğrenciye ulaşılamamıştır.

Bulgular

Araştırmaya alınan çırakların yaşa ve cinsiyete göre dağılımı Tablo-1'de görülmektedir.

Tablo-1: Araştırmaya alınan çırakların yaşa ve cinsiyete göre dağılımı

Yaş	Cinsiyet				Toplam	
	Erkek		Kız			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
14	6	3.1	-	-	6	2.7
15	21	10.8	6	25.0	27	12.4
16	52	26.8	8	33.3	60	27.5
17	46	23.7	3	12.5	49	22.5
18	39	20.1	4	16.7	43	19.7
19 ve üstü	30	15.5	3	12.5	33	15.2
Toplam*	194	89.0	24	11.0	218	100.0

* Satır yüzdesi alınmıştır.

Araştırmaya alınan çırakların yaş ortalaması 16.9 ± 1.4 yıldır (14-21 yaş).

Çırakların ilk çalışmaya başladıkları yaş ortalaması 13.9 ± 1.6 yıldır.

Çırakların 171'i (% 78.4) ilkokul mezunu, 47'si (% 21.6) ortaokul mezunudur. Erkek çırakların 152'si (%78.4) ilkokul, 42'si (%21.6) ortaokul; kız çırakların 19'u (%79.2) ilkokul, 5'i (%20.8) ortaokul mezunudur.

Araştırmaya alınan çırakların evlerinde yaşayan ortalama kişi sayısı 5.1 ± 1.6 'dır. 68 çırak (%31.2) ailenin 2. çocuğu, 55'i (% 25.2) 1. çocuğudur. 95 (%43.6) çırak ise ailenin 3. veya 4. çocuğudur. 108 (% 49.5) çırağın çalışan en az bir kardeşi vardır.

Araştırmaya alınan çırakların doğum yerleri, şu anda yaşadıkları yer ve birlikte yaşadıkları kişilerin dağılımı Tablo-2'de sunulmuştur.

Tablo-2: Araştırmaya alınan çırakların doğum yerleri, şu anda yaşadıkları yer ve birlikte yaşadıkları kişilerin dağılımı

	Sayı	%
Bursa merkez, köy veya ilçesi	123	56.4
Bursa dışı	95	43.6
Yaşadığı yer		
Gemlik	207	95.0
Gemlik'e bağlı köy	10	4.5
Bursa	1	0.5
Birlikte yaşadığı kişiler		
Ailesiyle (anne,baba, kardeş ya da sadece anne veya baba)	212	97.2
Akraba yanında	5	2.3
Eşyle birlikte	1	0.5
Toplam	218	100.0

Araştırmaya alınan çırakların anne babalarının eğitim ve çalışma durumu Tablo-3'de görülmektedir.

Araştırmaya alınan çırakların çıraklık okuluna gelme nedenleri ve öğrenime devam etme istekleri Tablo-4'te görülmektedir.

Tablo-3: Araştırmaya alınan çırakların anne-babalarının eğitim ve çalışma durumu

	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Eğitim durumu				
Okuryazar değil	60	27.6	10	4.9
Okuryazar	20	9.2	13	6.4
İlkokul mezunu	133	61.3	151	74.0
Ortaokul mezunu	1	0.5	18	8.8
Lise mezunu	3	1.4	8	3.9
Yüksekokul	-	-	4	2.0
Çalışma durumu				
Ev hanımı	164	75.6	-	-
İşçi	6	2.7	81	39.7
Tarımda geçici işçi	33	15.2	10	4.9
Çiftçi	11	5.1	11	5.4
Tarım dışı geçici işçi	-	-	5	2.5
Memur	-	-	6	2.9
Emekli	1	0.5	28	13.7
İşsiz	-	-	27	13.2
Serbest meslek	2	0.9	36	17.7
Toplam	217*	100.0	204**	100.0

*1 çırağın annesi öldüğü için annenin eğitim ve çalışma durumu sorulmadı.

**14 çırağın babası öldüğü için babalarının eğitim ve çalışma durumu sorulmadı.

Tablo-4: Araştırmaya alınan çırakların çıraklık eğitim merkezine gelme nedenleri ve öğrenime devam etme istekleri

	Sayı	%
Çıraklık eğitim merkezine gelme nedeni		
Meslek edinmek için	110	50.5
Okula gidememe : Okula gitmek istemediği için	49	22.5
Okula gidememe : Ekonomik sıkıntı nedeniyle	34	15.6
Okula gidememe : Ailesi göndermediği için	12	5.5
Okula gidememe : Okuldan atıldığı için	9	4.1
Okula gidememe : Göç ettiği için	4	1.8
Öğrenime devam etme isteği		
Var	125	57.3
Yok	88	40.4
Fikri yok	5	2.3
Toplam	218	100.0

Çırakların 199'u (%91.3) kendi istekleri ile, 19'u ise (%8.7) aileleri istediği için çıraklık eğitim merkezine geldiklerini söylemişlerdir.

Çırakların çalıştıkları işkollarının dağılımı Tablo-5'de görülmektedir.

Kız çırakların 5'i kalıpcı, 19'u berber olarak çalışmaktadır. Çırakların çalışma yaşamına ilişkin bilgiler Tablo-6'da verilmiştir.

38 çırak (%17.5) işyerinden belli bir ücret almamaktadır. Berber olarak çalışan bu çıraklar, günlük olarak işyerine kazandırdıkları ücretin yarısını almamaktadır. 16 çırak (%7.4) hiç ücret almadan çalışmaktadır. İşyerinde çalışırken ücret alan çırakların aylık kazançları Tablo-6'da görülmektedir.

Tablo-5: Araştırmaya alınan çırakların çalıştıkları işkolları

İşkolu	Sayı	%
Berberlik	75	34.4
Motorculuk	31	14.2
Metal işleri	30	13.8
Elektrikçilik	27	12.4
Ağaç işleri	18	8.3
Tesviyecilik	13	6.0
Yiyecek hazırlama ve pişirme	6	2.8
Taşçılık	4	1.8
Elektronik	4	1.8
Döşemecilik	3	1.4
Tesisatçılık	2	0.8
Matbaacılık	2	0.8
Terzilik	1	0.5
Fotografçılık	1	0.5
Çiçekçilik	1	0.5
Toplam	218	100.0

Aylık alan çırakların %19.0'u (31 çırak), yasal olarak yaşına göre ödenmesi gereken asgari ücretin daha altında kazanmaktadır.

Çırakların sigara içme ve alkol alma alışkanlıklarıyla ilgili bilgiler Tablo-7'de verilmiştir.

Alkol alan çırakların %85.2'si (52 kişi) en çok bira'yı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. 5 çırak (% 8.2) rakı, 2 (% 3.3) çırak şarap, 2 (% 3.3) çırak da diğer içkileri tercih etmektedir.

Tartışma

Araştırmamızda çırakların %50.5'i meslek edinmek için, %22.5'i okula gitmek istemediği için, %15.6'sı ise geçim sıkıntısı nedeniyle ailesi okula gönderemediği için çıraklık eğitim merkezine geldiklerini belirtmişlerdir.

Aycan'ın yaptığı çalışmada, çırakların %65.6'sının meslek edinmek için, %19.4'ünün ise ekonomik nedenlerden dolayı çalışmaya başladıkları belirtilmektedir (Aycan, 1993a). Özşahin'in çalışmasında çırakların %66.4'ü kendileri istemedikleri için, %17.1'i ise ekonomik nedenlerle öğrenimlerine devam edemediklerini belirtmişlerdir (Özşahin, 1999). Bizim çalışmamız ve diğer çalışmalarda görüldüğü gibi çıraklar öncelikle meslek edinmek için çıraklık eğitim merkezlerine gelmektedirler.

Bizim çalışmamızda çırakların anne babalarının eğitim düzeylerinin düşük olduğu, babalarda işsizlik oranının yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo-3). Gemlik'de yaşayan kadınların %10.1'i, erkeklerin ise %3.5'i okuryazar değildir (GEAB Çalışma Raporu, 1999). Bizim çalışmamızda çırakların okuryazar olmayan annelerinin oranı %27.6, babalarının oranı ise %4.9'dur. Çalışmamızda yer alan çırakların anne ve babaların eğitim düzeyleri Gemlik 'de yaşayan ka-

Tablo-6: Araştırmaya alınan çırakların çalışma yaşamlarına ilişkin dağılımı

	Sayı	%
5 gün	1	0.5
6 gün	145	66.8
7 gün	71	32.7
Günlük çalışma saatleri		
8 saat	7	3.2
9-12 saat	166	76.5
12 saatten fazla	28	12.9
İş bitinceye kadar çalışan	16	7.4
Yaptığı işi sevip sevmeme durumu		
Seviyor	157	72.4
Bazı yönlerini seviyor	39	18.0
Sevmiyor	18	8.2
Fikri yok	3	1.4
İşyerinde yaptıkları iş türü		
Sadece getir götür ve temizlik işleri	6	2.8
Sadece kendi işkolu ile ilgili işler	14	6.5
Kendi işkolu ile ilgili işler ve temizlik, getir götür işleri	140	64.5
Kalfa gibi çalışıyor	57	26.2
Yıllık izin kullanma durumu		
1 yılını doldurmadığı için yıllık izin kullanamıyor	33	15.2
Yıllık izin verilmiyor, ihtiyaçları olunca usta izin veriyor	131	60.4
Yılda 7 gün veya az izin kullanıyor	12	5.5
Yılda 8-15 gün izin kullanıyor	21	9.7
Yılda 16-30 gün izin kullanıyor	18	8.3
Yılda 31 gün veya daha fazla izin kullanıyor	2	0.9
Toplam	217*	100.0
Ücret alan çırakların aylık kazançları		
30 milyon ve altı	22	13.5
31-60 milyon	87	53.4
61-90 milyon	34	20.9
91 milyon üstü	20	12.2
Toplam	163	100.0

*Araştırmanın yapıldığı günlerde 1 çırağın sözleşmesi henüz yapılmadığı için işyeri belli değildi.

dın ve erkeklerin eğitim düzeylerinden daha düşüktür.

Gemlik'de hane başına düşen ortalama kişi sayısı 3.6 iken, bizim çalışmamızda çırakların ailelerinde yaşayan ortalama kişi sayısı 5.1 ± 1.6 bulunmuştur (GEAB Çalışma Raporu, 1999). Gemlik ortalamasına göre araştırmamızdaki çıraklar daha kalabalık ailelerde yaşamaktadır.

Çalışmamızda babaların %13.2'si işsiz, %7.4'ü ise düzenli bir işe sahip olmayıp, tarımda ya da tarım dışı işlerde geçici olarak çalışmaktadır. Fişek'in yaptığı araştırmada yaşayan ve eve düzenli para getiren babaya sahip olan çocukların anlamlı olarak daha az oranda çalışma yaşamında yer aldığı bulunmuştur (Fişek, 1988).

Araştırmamızdaki çırakların yarısı (%50.5) meslek edinmek amacıyla ve büyük çoğunluğu (%91.3)

kendi istekleriyle çıraklık eğitim merkezine geldiklerini belirtmişlerdir. Ancak ailelerinin kalabalıklığına, anne babalarının eğitim ve çalışma durumlarına bakıldığında bu çocukların ailelerinin ekonomik düzeyinin yetersizliğine bağlı olarak kendi geleceklerini kurtarma kaygısıyla kısa yoldan meslek edinmek amacıyla çıraklık eğitim merkezine gelmek zorunda kaldıkları düşünülebilir.

Araştırmamızda çırakların yarısından fazlası eğer yeniden bir fırsat verilirse öğrenimlerine devam etmek istediklerini belirtmişlerdir (Tablo-4). Özşahin'in Denizli Vali Necati Bilican Çıraklık Eğitim Merkezi'nde yaptığı araştırmada bu oran %51.6 bulunmuştur (Özşahin, 1999). Bu sonuçlar bize okuyamama nedeni ne olursa olsun çırakların okumaya ve eğitime olan özlemlerini ortaya koymaktadır.

1475 sayılı İş Yasası'nın 61. maddesinde çocuk ve gençlerin çalışma süreleri günde 7.5 saat, haftada 45 saatle sınırlanmış, bu sürelerin de eğitimini sürdüren çocuklarda eğitimi aksatmayacak biçimde düzenlenmesi öngörülmüştür. Bizim çalışmamızda 8 saat çalışan çırakların oranı yalnızca %3.2'dir. Çırakların %89.4'ü yasal çalışma sürelerin çok üstünde çalışmaktadır. Çırakların %7.4'ünün ise çalışma saatleri belli olmayıp, işleri bitinceye kadar çalışmaktadırlar (Tablo-6).

Denizli'de yapılan çalışmada çırakların %80.0'ından fazlasının, Ankara'da yapılan çalışmada çırakların %90.0'ünün günde 8 saatten fazla çalıştığı saptanmıştır (Özşahin, 1999; Vargel, 1993). Gölbaşı Çıraklık Eğitim Merkezinde yapılan çalışmada bu oran %77.0'dır (Aycan, 1993b). Kayseri'de yapılan çalışmada ise çırakların %57.6'sının günde 10 saatten daha fazla çalıştığı belirtilmektedir (Çetinkaya, 1993a).

Bizim çalışmamızda çırakların %66.8'inin haftada 6 gün, %32.7'sinin 7 gün çalıştığı bulunmuştur (Tablo-6). Denizli'de yapılan çalışmada çırakların %83.3'ünün haftada 6 ya da 7 gün çalıştığı saptanmıştır (Özşahin, 1999). Gerek bizim çalışmamız gerekse diğer çalışmalar çırakların yasal sürelerinin çok üstünde çalışmak zorunda kaldığını göstermektedir.

3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanununun 26. maddesine göre iş yeri sahibi çıraklara 1 yıllık öğrenimden sonra yılda 1 ay ücretli izin vermekle yükümlüdür. Bizim çalışmamızda çırakların %60.4'ünün yıllık izin kullanmadığı görülmektedir (Tablo-6). Denizli'de yapılan çalışmada bu oran %58.1; Ankara'da yapılan çalışmada %83.0'dır (Özşahin, 1999; Vargel, 1993). Kayseri'de yapılan

Tablo-7: Çırakların cinsiyete göre sigara ve alkol alışkanlıkları ile ilgili bilgiler

	Cinsiyet				Toplam	
	Erkek		Kız			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sigara içme durumu						
İçiyor	82	42.3	6	25.0	88	40.4
İçmiyor	12	6.2	15	62.5	27	12.4
İçip bırakmış	100	51.5	3	12.5	103	47.2
Toplam	194	100.0	24	100.0	218	100.0
Günde içilen sigara sayısı						
5 taneden az	15	18.3	-	-	15	17.0
5-10 tane	23	28.0	4	66.7	27	30.7
11-20 tane	36	43.9	2	33.3	38	43.2
20 taneden fazla	8	9.8	-	-	8	9.1
Toplam	82	100.0	6	100.0	88	100.0
Sigara içme süresi						
1 yıldan az	5	6.1	-	-	5	5.7
1-3 yıl	41	50.0	2	33.3	43	48.9
3 yıldan fazla	36	43.9	4	66.7	40	45.4
Toplam	82	100.0	6	100.0	88	100.0
Alkol alma durumu						
İçiyor	57	29.4	4	16.7	61	28.0
İçmiyor	135	69.6	20	83.3	155	71.1
İçiyordu, bıraktı	2	1.0	-	-	2	0.9
Toplam	194	100.0	24	100.0	218	100.0
Alkol alma sıklığı						
Her gün	3	5.2	-	-	3	4.9
Haftada 2-3 gün	5	8.8	-	-	5	8.2
Haftada 1 gün	5	8.8	1	25.0	6	9.8
15 günde 1	2	3.5	-	-	2	3.3
Ayda 1	5	8.8	-	-	5	8.2
Nadiren	37	64.9	3	75.0	40	65.6
Toplam	57	100.0	4	100.0	61	100.0

çalışmada çırakların %18.0'nun yıllık izin kullandığı saptanmıştır (Çetinkaya, 1993a).

Bizim çalışmamızda ve diğer çıraklık okullarında yapılan çalışmalarda çırakların yasal çalışma sürelerinin çok üstünde çalıştıkları, çırakların büyük bölümünün hafta sonu tatil yapamadıkları, yıllık izin kullanamadıkları görülmektedir. Bu koşullar yetişkinlere bile uygulanamayacak çok ağır çalışma koşullarıdır.

Çalışmamızda 38 çırağın günlük olarak işyerine kazandırdıkları paranın yarısını aldıkları, 16 çırağın hiç ücret almadan çalıştıkları saptanmıştır. Aylık alınan çırakların %19.0'nun yaşlarına göre almaları gereken asgari ücretin altında bir ücretle çalıştırıldıkları saptanmıştır [Bu oranlar çırakların o tarihte yasal olarak almaları gereken asgari ücretler göz önüne alınarak hesaplanmıştır. (Resmi Gazete, 1999)].

Gölbaşı'nda yapılan çalışmada çırakların %16.4'ünün yasal sınırın altında ücretle çalıştırıldıkları saptanmıştır (Aycan, 1993b). Denizli'de ya-

pılan çalışmada 16 yaşından küçüklerin %58.9'unun, 16 yaşından büyüklerin %31.8'inin yaşlarına göre almaları gereken ücretin altında bir ücretle çalıştırıldıkları görülmüştür (Özşahin, 1999).

Araştırmamızdaki çırakların %40.4'ü sigara içmektedir (Tablo-7). Ankara'da iki çıraklık merkezinde yapılan çalışmada çırakların %42.0'nun, Kayseri'de çıraklık eğitim merkezinde yapılan çalışmada ise çırakların %22.4'ünün sigara içtiği ve 19-21 yaş grubunda bu oranın %41.7'ye çıktığı saptanmıştır (Vargel, 1993; Çetinkaya, 1993b). Gemlik'de Sağlık Meslek Lisesi'nde yapılan çalışmada sigara içme oranı %17.1; yine Gemlik'de bir lisede yapılan çalışmada ise bu oran %21.8 bulunmuştur (İrgil, 2000). Adana'da bir lisede yapılan çalışmada öğrencilerin %18.6'sının sigara içtiği saptanmıştır (Apan, 1994). İzmir'de çıraklık eğitim merkezinde yapılan çalışmada iş ortamında sigara içilmesinin çırakların sigara içmelerini etkilediği bulunmuştur (Kocabiyik,

1998). Bizim çalışmamızda ve diğer çıraklık eğitim merkezlerinde yapılan çalışmalarda sigara içme oranının liselerdeki orandan yüksek olması bu bulguyu desteklemektedir.

Araştırmamızda çırakların %28.0'ı alkol aldıklarını belirtmişlerdir (Tablo-7). Gölbaşı Çıraklık Eğitim Merkezi'nde yapılan çalışmada alkol kullanma oranı %16.5; Ankara'da yapılan çalışmada ise bu oran %4.0'dır (Aycan, 1993a; Vargel, 1993).

Çırakların sigara içme ve alkol kullanma oranlarının yüksek olduğu göz önünde bulundurularak, sigaranın ve alkolün sağlığa olan etkileri konusunda çırakların bilgilendirilmesi yerinde olacaktır.

Sonuç olarak; araştırmamızda, ergenlik döneminde olan ve öğrenim görmeleri gereken dönemde çalışmak zorunda kalan çırakların 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu ile ve diğer kanunlar ile verilen haklara pratikte sahip olmadıkları, ağır şartlarda çalıştıkları saptanmıştır. Yasalarla korunmuş olan çıraklara haklarına uygun denetimlerle işlerlik kazandırılmalıdır.

Kaynaklar

1. Apan Elçin, Karaömerlioğlu Ö., Tanır F., Akbaba M., (1994): Adolesan Çağda Sigara İçmede Etkili Olabilecek Faktörler, 4. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Didim, 1994, s:669-670.
2. Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararı, 31.12.1999 gün ve 23923 sayılı resmi gazete.
3. Aycan S., Dalda N., Aygün R., (1993a): Gölbaşı İlçesinde Çalışan Gençlerin Sosyo-Ekonomik Durumları ile İlgili Bir Araştırma, 3. Halk Sağlığı Günleri, Kayseri, 1993, s:244.
4. Aycan S, Altınyollar H, Bumin Ç (1993b): Gölbaşı İlçesinde Çırak Olarak Çalışan Gençlerin Çalışma Şartları ile İlgili Bir Araştırma, 3. Halk Sağlığı Günleri, Kayseri 1993, s: 243.
5. Çetinkaya F, Ceyhan O, Eğri M (1993a): Kayseri İlinde Çırakların Çalışma Koşulları ve Sosyal Sorunları, 3. Halk Sağlığı Günleri, Kayseri, 1993, s:227-233.
6. Çetinkaya F, Eğri M, Ceyhan O., (1993b): Kayseri İlindeki Çırakların Sağlık Sorunları. 3. Halk Sağlığı Günleri, Kayseri 1993, s.235-240.
7. Fişek G. A., Çalışma Yaşamı ve Çocuk, 2. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi, Ankara, 1988, s:253-264.
8. Gemlik Eğitim Araştırma Bölgesinin (GEAB)1999 Yılı Çalışma Raporu, Aralık, 1999.
9. 2089 sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu, Resmi Gazete 5.7.1977, -Sayı: 15987.
10. İrgil M. E., Gültekin B. K., Pala K., Gülesen Ö., İki Lise-deki Sigara İçme Prevalanslarının ve Bunu Etkileyen Etmenlerin Karşılaştırılması, Bursa Devlet Hastanesi Bülteninde yayınlanmak üzere kabul edildi.
11. Kocabıyık N., Batı H., Karababa A. O., (1998): İzmir Altındağ Çıraklık Eğitim Merkezindeki Çırakların Sigara İçmelerinde Ailelerin ve İş Ortamının Etkisi, 6. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Adana 1998, s:423.
12. Milli Eğitim Bakanlığı, 2000, Çıraklık Eğitimi, <http://www.meb.gov.tr/stats/ist 2000>.
13. Özşahin A., Bostancı M., Zencir M (1999): Denizli Vali Necati Bilican Çıraklık Eğitim Merkezinde Okuyan Çırakların Çalışma Yaşamına İlişkin Özellikler, Toplum ve Hekim Cilt:14 Sayı:2, Mart- Nisan 1999, s: 87-92.
14. Sönmez A., (1998): İlköğretim Öğrencileri İçin İlköğretim Sonrası Eğitim Seçenekleri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1998, s:10-11.
15. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü Meslek Danışma Merkezi: Mesleki Ve Teknik Öğretim Kurumları ve Meslekler Rehberi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1998, s: 21-22.
16. 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu, Resmi Gazete 19.6.1986, Sayı: 19139.
17. Vargel S., Bilir N., (1993): Çalışma Şartları Farklı İki Ayrı Oto Sanayinde Çalışan Çocuk İşçilerin (11-15 yaş) Sağlık ve Psikososyal Durumları Üzerine Bir Çalışma, 3. Halk Sağlığı Günleri, Kayseri, 1993, s:161-166.●